

WASS ALBERT KIADATLAN KÉZIRATAI: BESZÁMOLÓ

A Czegei Wass Alapítvány irattárának önkéntes gondozója vagyok, grátisz alapon, az író iránti hálából, családjá iránti tiszteletből - cserébe az élményért-, a kiadatlan kéziratokat tanulmányozom és komputerbe írom őket. Szeretném átadni Vid, Huba, Miklós, Géza és Endre köszöntését. Hárman közülük Verőcén vannak, de mint Endre írta, szívük szerint itt lennének, holnap érkeznek Debrecenbe. Az író valóban tekintélyes kézírathalmazt hagyatékozott ránk. A megsárgult gépelt papírlapok az író jegyzeteivel és kézzel írt naplórészletek, levelek szép számmal. Amit legutóbb fel dolgoztam, a 2.vh. alatt írt magánlevelei – különleges információkat tartalmaznak az író katonai és írói ambícióiról.

Hitem szerint nagy meglepetéssel szolgálnak a kiadatlan írások, közülük is kiemelem a drámákat, színműveket és meséket. Ezeknek a száma több mint 40, de azt nem tudnám megmondani, hogy hány darab esszé, novella, rádiójáték, film-forgatókönyv vár kiadásra abból a kb. 1500 darab kéziratból, ami katalogizálva van a Czegei Wass Alapítvány archívumában: 30 oldal lett volna kinyomtatni, nem hoztam magammal. Szó sincs arról, hogy valamelyik kiadó Wass Albert *életművét* megjelentette. Nagyon fontos lenne egy törvényes kiadót találni, amely Wass Albert akarata szerint adná ki az összes művet, mivel visszaállt a rend: a Czegei Wass Alapítvány megnyerte az évek óta húzódó kiadói pert Californiában, Szász Lórántnak nincs létjogosultsága W.A. művet kiadni, így a Kráter kiadónak sem, csak a Czegei Wass Alapítvány engedélyével. És irodalmárookra is szükség lesz a kiadásokhoz, mert a szövegek minőségéről azt mondanám, hogy 90% rendben vannak, de a 10% figyelmet igényel: a kritikus részeket, főleg a töredékeket, a fragmentált darabokat hozzáértéssel kell kezelni!

Az újonnan feltárt művek népszerűek lesznek – a már kiadott írásokhoz hasonló okból – , mert a teremtő erővel megáldott író nemcsak a valóságos dolgoknak volt hírnöke, hanem a fantáziával épített szép, tiszta, igazibb világnak is látnoka volt – ez nála harmóniát alkotott élete végéig. Nagyjából más a történelmi kontextus, mint az ismert műveknél.

Ezért, szinte új oldaláról ismerjük meg Wass Albertet. Nem erdélyi világ, nem erdélyi szereplők, bár azok is vannak benne, *kontrapunkt* jelleggel. Új formai és tartalmi eszközökkel egészen új a témaválasztása. A modern idők problémaköre jelenik meg, még ma is időszerű üzenettel. Azonban nem tagadhatja meg önmagát, mégsem távolodik el szíve szeretett témáitól. Wass Albert regényeiben, drámáiban, novelláiban és meséiben a csodás elemek beáramlanak a valóságba, azért, hogy mindaz megtörténjen a képzelőerő segítségével, ami nem teljesül a reális élet sokszor mostoha világában.

Ez a kombináció izgalmas a következő irodalmi műfajokban megírt, még kiadatlan darabokban: TÖRTÉNELMI DRÁMÁK / VÍGJÁTÉKOK / POLITIKAI SZATÍRÁK / FIKCIÓK / MESÉK / MISZTÉRIUM-JÁTÉKOK és BIBILIAI TÉMÁJÚ DRÁMÁK.

Először hadd emeljem ki a **Napsugár** c. három verzióban megírt drámát. Éppen az író leveleiből derül ki, melyeket 1944 és 1951 között írt lelki szerelmének, Kenese Erzsébet írónőnek, hogy a Napsugár c. *regényén* dolgozik. A Brassói nemzetközi kivizsgáló bizottság összekötő tisztjeként éjszakánként írja, kedvét leli benne, a szívéhez közel áll, erről számol be a leveleiben. Néhány hónap alatt befejezi, elküldi Budapestre Erzsébetnek átolvasásra, esetleges kiadásra, de ő maga is tudja, hogy a háború alatt ez nehézkes lesz. Sajnos eltűnt az egyetlen kézirat. Még kutat utána 45 után is, de semmi nyom. Nincs kizárva, hogy még előkerülhet, mert ezek a levelek az írónő unokaöccse padlásról kerültek Wass Endréhez, s tőle az én kezembe. Bánatában Wass 1946-48 között három színművet írt, a Napsugár c. regénye helyett, három variációban ugyanaz a téma, de fantasztikus a különbözőség, az egyiknek a Napsugár címet megtartotta, ennek ősbemutató volt Müncheni színházban 1948-ban, mint egy későbbi leveléből ugyancsak Keness Erzsébethez erről beszámol. A másik kettőnek más címet adott, sorban odaírja a címeket, nem tudja, hogy melyik lenne a legjobb. *Fény hull a drótsövényre* vagy *Megnyílnak a kapuk* vagy *Kőfalak árnyékában* vagy *Miképpen mi is megbocsátunk*. A **NAPSUGÁR** kéziratához odaírja: „1944-ben írt hasonló című regény átdolgozása” Alcím: A 20. század drámája. Ezekről estig tudnék

beszélni, de mindenki majd elolvashatja őket, a Mentor fogja kiadni más most nyáron. Mindegyiket színpadra lehetne vinni, egyikből musicalt lehetne rendezni, mert zenés, rímes darab. Aki figyelmesen elolvassa mindhármát, az meg fogja találni a csavaros fordulatokat a művekben.

Kiemelkednek a **történelmi** ihletésű drámák. Értékes, de befejezetlen a *Mindszenty bíborosról* írt **Krisztus vitéze** c. dráma. Egy politikai színmű az 1945-1956 közötti világról, hasonlóan az *Andrássy út 60* c. darab, az ártatlanul elítéltekről, amiben fikció keveredik a történelemmel. Ennek angol adaptációja is van: Old Fuller Returns to Life címmel.

Hozzám legközelebb áll az *Elfelejtett csodaszer* c. **hangjáték**. Az 1950-es évek Magyarország politikai világa, méghozzá a börtönvilág jelenik meg benne, az elvtársak meghasonlottsága, az ártatlanul szenvedők és gyermekek tisztasága, s a végén mély erkölcsi üzenettel katarzisz van.

Nyugaton kél a nap a híres Kovács Mihály ezredes emlékezetére, aki Kossuth katonájaként az amerikai polgárháború hőse lett. (Egyik nem régen kiadott kisregény címe ezzel szemben Nem nyugaton kel fel a nap.)

Misztériumjáték műfajból kiemelem: *A huszonnegyedik óra* és *Az asszony és az idegen* c. egzisztenciális kérdésekkel foglalkozó darabokat.

Vígjáték – Politikai szatíra műfajában különleges, Wassra nem jellemző a JUPITER HÁROM NAPJA c. **komédia-szatíra**. A keret-téma ókori, de a háború utáni Európában - allegorikus, humoros, politikai irónia.

A Vádlott a pénz: magyarul és németül is megvan, a férfi–nő kapcsolat-ról, **társadalmi és politikai** tartalmú, szellemes vígjáték. Németországi valós kontextusban játszódik, kisemberek mindennapos kérdéseiről, mint a pénztelenség, korrupció, váratlan szerencse, majd balszerencse esetei. Vajon a pénz boldogít-e, mitől függ az ember önbecsülése és tekintélye és mi szabályozza az emberi kapcsolatokat? A tanmese olyan emberekről szól, akiket az író így jellemez: „Ami volt, azt kevésnek érezték. És amit az ember kevésnek érez, az valóban kevés. Nem értek rá örvendeni a napfénynek, a víznek, a levegőnek, a virágoknak, az ételnek. Nem értek rá

egyszerűen, mert éjjel-nappal gondok között futkostak, hogy miképpen szerezhethének még több pénzt. . . Gazdag az, aki örvendhet a napfénynek, a víznek, a szépnek, a virágoknak, örvendhet a családjának, a gyermekeinek és annak, hogy az ember él. Ha van öröme az életben: gazdag. Ha nincs öröme: Szegény.” (Wass Albert: Te és a világ, CWF – Simó József, Mustármag, 1999.)

A következő egység a kiadatlan kéziratokban a **mesék**. Akinek az élete egy nagy kaland, s akivel annyi drámai esemény történik, az mesélő író lesz, mint Wass Albert. Élénk fantáziájával különös szituációkat kelt életre, a racionalitás kereteit is fellazítva. Igénybe veszi az értelmet, a logikát, még inkább az empátikus készséget, az érzelmi ráhangoltságot, a bölcs belátást és az erkölcsi ítéletet.

Wass Albert már ismert meséi a „*Tavak könyve*” az „*Erdők könyve*” és a „*Válogatott magyar népmesék / legendák*” pedagógiai újdonságok voltak, akár a 2. világháború után, akár 1998-ban, amikor először Adamikné Jászó Anna gondozásában megjelentek. A kiadatlan mesék nagy részét német nyelven írta Wass, ezek fordítóra és kiadóra várnak.

A mesék, mint a drámák, az író a németországi éveiben születtek, s mikor Amerikába került, a kéziratok az utazóládája mélyére kerültek. A mesék szereplői állatok, akiket kívülállóként szemlélünk, de bennünk a saját világunkat fedezhetjük fel. A ***Tigris zápfoga*** és az ***Ártatlan állattörténetek*** az állatok dilemmáiról a szabadság és rabság, a jóság és gonoszság kérdéseiről olyan természetes bölcsességgel hangzanak, mint-ha emberek gondolkodnának és szólnának. A tanulság etikai csattanó: a békés erdei társadalom a vészhelyzetben jó megoldásra tud jutni „demokratikus” eszközökkel. A gonosznak el kell tűnni, hogy békében, nyugalomban és szabadon folytatódjon az élet. Ez az üzenete a kitűnő **verses színdarab**nak, A ***Gombacsináló*** címmel, nem azonos a prózai variációval a *Mese a vén gombacsinálóról* az *Erdők könyvében*. Ez a rímes mese drámaibb, mint a próza. A mesék a feszültségek ellenére humoros életszemléletet sugároznak.

Wass Albert meséinek valóság íze van, inkább felnőttek számára írt politikai mesékről van szó. Ezt jeleníti meg *A zsarnok fürdője* történet. A szabadság és a zsarnokság kibékíthetetlen ellentéte megmérgezi az életet, s noha a zsarnok alulmarad az emberi megmértetésben, mégis övé az utolsó szó. A szabadság fontosságáról ezt a tanulságot erősíti meg Wass Albert 1947-ben írt tanító költeményében: „*Nem az a szabadság, hogy úgy élhatsz, mint egy diktátor és kedved szerint érvényesítheted a benned felgyülemlett gyűlöletet. Szabadság az, hogy nincs diktátor fölötted más, csak a Teremtő Rend. És hogy a gyűlölet ellen megvédelmezheted magadat a szeretettel.*” (Wass Albert: *Te és a világ*, CWA – Simó József kiadása, Mustármag, 1999.) A legtöbb mesében katarzisz oldja fel a drámai feszültséget, mert a világ szép, jó és tisztaságra törekszik.

Végezetül, néhány szóban megemlékezem arról, hogy Wass Albert kilenc új kisregényét az utóbbi 3 évben ismerhettük meg a Mentor kiadó révén. A tizedik új könyv lett a kétkötetes *Voltam*, amelyben az író memoárjához kapcsolódik jó néhány újabban feltárt életrajzi darab, és a könyv elején Czegei Wass Huba részletes életrajzi útmutatója értékes többlet. Azt érdemes elolvasni, mert az Wass Albert életét hitelesen tárja fel, nem csak a címe az, hanem a tartalma is. Nem szeretném elolvasni azt, amit Turcsány Péter így reklámoz: ismerjük meg Wass Albertet. Nincs szükség kiagyalásokra és másodkézből szerzett információkra. Huba emlékirata, ahogy a Wass Géza rövidebb emlékirata tisztaforrás, ők most dolgoznak a könyvön „Élő legendával nőttünk fel” sok száz képpel.

Aki az izgalmas történelmi kalandokat szereti, az olvassa el a *Black Hammock* és *A sólyom hangja* című kisregényeket. Nem fog csalódnai: a meseszöveg igazi wass-albertes; fordulatokban gazdag sztorik. És annak ellenére, hogy őslakos floridai indiánok, bevándorlók, hódítók a művek szereplői, mégis úgy érezzük, hogy bennünket is érintő sorskérdésekkel viaskodnak. A *Nem nyugaton kel fel a nap* kisregény egy mesteri elmével megszerkesztett történet, melyben a mi történelmünk összefonódik a világtörténelemmel egy ponton: a kommunizmus elleni küzdelemben.

Most ünnepeljük az író e világba érkezése 100. és távozása 10. évfordulóját. Hála Istennek, nem egészen hagyott itt, itt maradt köztünk a legszebb öröksége. Utolsó kívánságát, így írja le egy újabban kiadott novellájában: Szeretnék még egyszer fenn állni az egyik gerincen, s a bőgő bikák fenséges koncertjét hallgatni. Még egyszer lefelé futni a meredek lejtőkön, számhoz emelt kürttel s szívemben a nagy vadászat izgalmával. Aztán békében így szólhatnék: Köszönöm, Uram, hogy olyan nagyszerű életem volt. Készen állok arra, hogy továbbmenjek a következő vadászmezőre!” Hisszük, hogy kívánsága azért teljesülhetett, mert alkotó fantáziájával, írásaival eljuthatott oda, ahova szeretett volna. És azon a másik vadászmezőn csak jóban van része, ott már nem zavarják az igaztalan háborgatások, sőt örökös ünneplésben van része a mennyei irodalmárokkal és egységes nemzetével, és most is örömmel tekint ránk onnan.

Lukácsi Éva